

18.3.2009

Dnro 312/4/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Astrid Geisor-Goman

Tutkinnanjohtaja on vastuussa tutkinnan lainmukaisesta etenemisestä

1

KANTELU

A pyysi 24.1.2008 päivätyssä kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan Orimattilan kihlakunnan poliisilaitoksen tutkinnanjohtajan rikoskomisario X:n ja vanhempi konstaapeli Y:n menettelyä kunnianloukkausta ja julkisuuslain rikkomista koskevan asian tutkinnassa. Kirjoituksessa arvostelu kohdistui erityisesti siihen, että kahden A:n yksilöimän asian syyteoikeus vanhentui asian ollessa poliisin tutkittavana ja siihen, että hänelle ei hänen pyynnöstään huolimatta annettu mahdollisuutta loppulauseen antamiseen ennen esitutkinnan päättämistä. A on katsonut, että rikosasian tutkinnanjohtaja ja tutkija ovat tahallaan viivyttäneet esitutkinnan toimittamista, koska vastapuoli B on toiminut Pukkilan kunnan edustajana poliisien neuvottelukunnassa ja lisäksi noin 10 vuotta lautamiehenä Orimattilan käräjäoikeudessa. Lisäksi B:n vaimo oli auskultoinut Orimattilan käräjäoikeudessa. A:n mukaan edellä mainituilla seikoilla oli ollut vaikutusta siihen, että asian esitutkintaa on viivytetty, jotta syytökset ehtisivät vanhentua.

3

RATKAISU

3.1

Esitutkinnan viipyminen ja syyteoikeuden vanhentuminen

Tapahtumatietoja

Orimattilan kihlakunnan poliisilaitoksen tutkintasihteeri kirjasi 3.11.2003 kunnianloukkausta koskevan rikosilmoituksen kirjallisesti laaditusta tutkintapyynnöstä. Tutkintapyyntö oli päivätty 3.11.2003 ja sen oli laatinut varatuomari C päämiehensä A:n pyynnöstä.

Rikoskomisario X tuli asian tutkinnanjohtajaksi. X antoi asian rikosylikonstaapeli C:n tutkittavaksi. Asia siirtyi keväällä 2004 tutkintaan tulleen vanhempi konstaapeli Y:n tutkittavaksi. Asiassa suoritettiin asianomistaja A:n kuulustelu 21.7.2004 ja rikoksesta epäillyn B:n kuulustelu 28.7.2004. Asian todistajat kuulusteltiin 11.8.2005. A esitti 12.8.2005 puhelimitse vahingonkorvausvaatimuksensa. Samana päivänä esitutkinta päätettiin ja toimitettiin esitutkintapöytäkirja syyttäjälle syyteharkintaa varten. Tuolloin oli kahden ensimmäisen osateon syyteoikeus jo vanhentunut. Nämä teot oli asiakirjojen mukaan tehty 17.2.2003 (ilmeisesti 17.3.2003) ja 3.7.2003. Kolmannen teon (tapahtunut 30.10.2003) osalta kihlakunnansyyttäjä teki 7.9.2005 asiassa päätöksen syyttämättä jättämisestä, koska asiassa ei ollut syyttäjän mukaan näyttöä rikoksesta tai todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

Oikeusohjeet

Suomen perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai viranomaisessa.

Valtion virkamieslain 14 §:n mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Esitutkintalain 6 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä.

Poliisilain 3 §:n mukaan poliisin tehtävät on hoidettava mahdollisimman tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen.

Saadut selvitykset

Rikoskomisario X kertoo toimineensa tutkinnanjohtajana A:n asian tutkinnassa. X toteaa, että asian tutkinta on kestänyt melko pitkään. Se on johtunut tutkittavana olevien juttujen suuresta määrästä. Vaativat ja kiireelliset jutut oli priorisoitava etusijalle. A:n asia on kirjattu kunnianloukkauksena. Sitä ei A:n ilmoittamien tapahtumatietojen, rikosnimikkeen ja rangaistusmaksimin perusteella ole voitu pitää ensisijaisesti hoidettavana. Asian tutkinta on kuitenkin saatettu päätökseen. Tutkinnanjohtaja X toteaa selvityksessään lisäksi, että tutkinnanjohtajan tehtävänä on luoda edellytykset myös lievempien juttujen tutkinnalle. Tutkijat eivät juttujensa laatuun tai määrään juurikaan voi vaikuttaa. Rikosylikonstaapeli C kertoo, että tutkintapyyntönsä tekoaikana hänellä oli suurehko määrä juttuja tutkittavana, joten tutkinnan käynnistyminen jäi odottamaan vuoroaan. Missään tapauksessa hän ei kuitenkaan viivyttänyt tutkinnan aloittamisessa. C:ltä asia siirtyi vanhempi konstaapeli Y:lle tutkittavaksi. Y kertoo aloittaneensa asian esitutkinnan viivyttämättä saatuaan asian tutkittavaksi, eikä hän ole tahallisesti viivyttänyt tutkinnan suorittamista. Y:llä oli samanaikaisesti suurehko määrä muita juttuja tutkittavana.

Orimattilan kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikkö toteaa lausunnossaan, että esitutkinta on kestänyt yksittäistapauksena tarkastellen kauan. Selvityksistä käy ilmi, että siihen on vaikuttanut jutun arvioitu vähäisempi selvittämisintressi suhteessa vakavampiin ja viipymättä hoidettaviin rikoksiin. Lisäksi A:n ensimmäisestä kuulustelusta saa sen käsityksen, että hänen on ollut tarkoitus omaaloitteisesti esittää esitutkintaan kuuluva vahingonkorvausvaatimuksensa. Sitä ei ilmeisesti ole kuitenkaan kuulunut ja se on saattanut siirtää esitutkinnan valmistumista. Välittömästi vahingonkorvausvaatimuksen esittämisen jälkeen on juttu siirretty syyttäjälle. Esitutkinnan valmistumista ei tulisi kuitenkaan jättää yksinomaan asianomistajan aktiivisuuden varaan.

Lääninhallituksen poliisiosaston lausunnon mukaan vastuu esitutkinnasta ja siihen liittyvistä ratkaisuista kuuluu yksin viranomaiselle ja viime kädessä esitutkinnasta vastaa sitä johtava tutkinnanjohtaja, jonka on valvottava esitutkinnan edistymistä ja sitä, että esitutkinta toimitetaan esitutkintalain säännösten mukaan. Lääninhallituksen näkemyksen mukaan esitutkinnan toimittaminen A:n asiassa on kestänyt asian laatuun nähden kohtuuttoman kauan eikä esitutkinnan viipymiselle ole kyetty esittämään jälkikäteen arvioiden hyväksyttäviä perusteita.

Poliisilain 3 § ei mahdollista sitä, että sen perusteella voitaisiin jättää tehtäviä hoitamatta. Esitutkintalaista käy yksiselitteisesti ilmi, että esitutkinta tulee toimittaa ilman aiheetonta viivytystä, joten poliisin voidaan katsoa toimineen esitutkintalain 2 ja 6 §:n vastaisesti, koska tutkittavien rikosten syyteoikeus oli esitutkinnan aikana kahden teon osalta vanhentunut.

Kannanotto

Esitutkinnan viivytyksetön toimittaminen palvelee niin rikosten asianosaisten oikeusturvan toteutumista kuin esitutkinnan tuloksellisuuttakin. Asianmukainen esitutkinta ja sen viivytyksetön toimittaminen on tärkeää koko rikosoikeudellisen järjestelmän toimivuuden ja uskottavuuden kannalta. Tutkinnalle ei voida asettaa yleistä enimmäisaikaa, vaan esitutkintalaissa tarkoitettua hyväksyttävää aikaa on arvioitava huomioon ottaen asian laatu, laajuus sekä yksilölliset erityispiirteet. Myös asian käsittelyyn liittyvät ulkoiset tekijät, kuten käytettävissä olevat tutkintaresurssit sekä poliisin mahdollisuus asettaa tehtävänsä kiireellisyyjärjestykseen, vaikuttavat tosiasiallisesti asian käsittelyn keston.

Käsittelyn kesto arvioitaessa on otettava huomioon muun muassa asian luonne, asianosaisten oma toiminta ja viranomaisen aktiivisuus. Myös käytettävissä olevat resurssit vaikuttavat esitutkinnan keston. Poliisin mahdollisuus asettaa tehtävänsä tärkeysjärjestykseen johtaa siihen, että vähemmän kiireellisiksi arvioidut esitutkinnat joutuvat usein väistymään kiireellisempien tieltä. Esitutkinta tulee kuitenkin mahdollisuuksien mukaan toimittaa ennen syyteoikeuden vanhentumista siten, että syyttäjälle jää kohtuullinen aika syyteharkintaan tai, jos esitutkinta päätetään siirtämättä asiaa syyttäjän syyteharkintaan, asianomistajalle jää riittävä aika käyttää omaa syyteoikeuttaan niin halutesaan.

Näin ei tässä kantelutapauksessa tapahtunut, vaan kahden epäillyn rikoksen syyteoikeus vanhentui ennen esitutkinnan valmistumista.

Totean tältä osin, että viime kädessä esitutkinnasta vastaa sitä johtava tutkinnanjohtaja, jonka on valvottava esitutkinnan edistymistä. Tutkijan velvollisuutena puolestaan on toimittaa esitutkintatoimenpiteet ilman aiheetonta viivytystä. Tutkinnanjohtajien esimiehillä puolestaan on oma johtamis- ja valvontavastuunsa.

Käsitykseni mukaan tutkinnanjohtaja X on ollut vastuussa asian tutkinnan lainmukaisesta etenemisestä ja siitä, että asia tutkitaan vanhentumisaikojen puitteissa edellä kuvatun mukaisesti. Erityisesti kiinnittää huomiotani se, että käytettävissäni olevan aineiston perusteella ensimmäinen tutkintatoimenpide oli tehty noin kahdeksan kuukautta tutkintapyynnön kirjaamisen jälkeen ja viimeinen päivää ennen esitutkinnan päättämistä, jolloin syyteoikeus oli kahden ensimmäisen osateon osalta jo vanhentunut. Käsitykseni mukaan juttu olisi ollut varsin pienellä vaivalla tutkittavissa niin, että asia olisi voitu siirtää syyttäjän syyteharkintaan tai vaihtoehtoisesti päättää asian esitutkinta siirtämättä sitä syyttäjälle hyvissä ajoin ennen syyteoikeuden vanhentumista. Selvitykset huomioon ottaen näyttää siltä, että tutkinnan loppuun saattamisen viivästyminen niin, että syyteoikeus vanhentui, johtui yhden tutkinnanjohtajan vastuulla olevien juttujen suuresta lukumäärästä ja siitä, että häntä pääasiassa työllisti vakavammat rikosasiat. Lisäksi asiassa on ilmeisesti odotettu asianomistajan vahingonkorvausvaatimuksia, mikä on saattanut siirtää esitutkinnan valmistumista.

Edellä lausuttu huomioon ottaen ja kun tutkinnassa olevien asioiden seuranta on saatujen selvitysten perusteella tehostunut verrattuna tapahtuma-aikaiseen tilanteeseen, pidän riittävänä, että saatan

käsitykseni virheellisestä menettelystä tutkinnanjohtajana toimineen rikoskomisario X:n tietoon.

3.2

Loppulausunto

Esitutkintalain 42 §:n mukaan asianosaisille on ennen esitutkinnan päättämistä varattava tilaisuus esittää esitutkintaviranomaiselle lausuntonsa esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, jos se on omiaan jouduttamaan tai helpottamaan asian käsittelyä tuomioistuimessa. Lausunto on liitettävä esitutkintapöytäkirjaan.

Kuten laissa käytetystä sanamuodosta ilmenee, esitutkinnassa annettavan loppulausunnon tarkoitus on helpottaa asian mahdollista tuomioistuinkäsittelyä. Loppulausuntomenettely ei ole pakollista vaan sen käyttäminen on harkinnanvaraista. Päätös siitä, pyydetäänkö asianosaisilta loppulausuntoa, kuuluu esitutkintaviranomaisille.

Saadun selvityksen mukaan tutkinnanjohtaja X on arvioinut, ettei asiassa ole ollut loppulausunnolle tarvetta.

Omana kannanottonani totean, että esitutkintalain 42 §:n mukaan loppulausunnon antamiseen ei ole ehdotonta oikeutta vaan sen pyytäminen on esitutkintaviranomaisen harkintavallassa. Asiassa ei ole ilmennyt syytä epäillä, että rikoskomisario X olisi ylittänyt harkintavaltansa tai käyttänyt sitä väärin. Näin ollen asia ei tältä osin anna aiheutta toimenpiteisiini.

3.3

B:n aseman vaikutuksesta esitutkintaan

A epäili, että B:n toimet Orimattilan käräjäoikeuden lautamiehenä ja Pukkilan kunnan edustajana poliisin neuvottelukunnassa ja hänen puolisonsa auskultointi Orimattilan käräjäoikeuden notaarina olisivat vaikuttaneet siihen, että asian esitutkintaa oli viivytetty siten, että kantelijan syytökset ehtivät vanhentua.

Tutkinnanjohtaja X on selvityksessään todennut, että *"A:n väite B:n ja tämän vaimon aseman vaikuttamisesta jutun tutkintaan on perätön. Sillä ei ollut mitään vaikutusta tutkinnan kestoon. Tutkija Y ei ole edes tiennyt B:n jäsenyydestä poliisiasian neuvottelukunnassa ja toimimisesta lautamiehenä."*

Yleensä on katsottu, ettei ns. sana sanaa vastassa -tilanteessa ole väitteen tueksi riittävää näyttöä, jos väitettä ei tue mikään muu varteen otettava selvitys. Se, mikä tällainen väitettä tukeva näyttö olisi, on pitkälti riippuvainen yksittäisen tapauksen erityispiirteistä eikä mitään yleisluonteista sääntöä asiasta voida antaa. A on 16.9.2008 antamaansa vastineensa liittänyt kirjoituksen, joka on otsikoitu "Omankädenoikeus". Kirjoitus liittyy A:n ja B:n väliseen riita-asiaan, jossa todistajana oli A:n mukaan Orimattilan käräjäoikeudessa kuultu K-maatalouden edustajaa, joka on nyt kantelun alaisessa asiassa tutkinnanjohtajana toimineen rikoskomisario X:n veli. Asiassa A tuomittiin Orimattilan käräjäoikeudessa sakkoihin 30.10.2003. Kyseinen prosessi kesti kantelijan mukaan rikosilmoituksesta tuomion antoon yhteensä n. seitsemän kuukautta, kun hänen kohdallaan pelkästään poliisin

tutkinnan käynnistyminen kesti lähes yhdeksän kuukautta. A:n mukaan tämä osoittaa sen, että B:n asema on vaikuttanut hänen asiansa esitutkinnan viivästymiseen.

Omana kannanottonani totean, että vaikka A on liittänyt väitteensä tueksi edellä mainitun kirjoituksensa, niin laillisuusvalvonnassa on varsin vakiintuneesti katsottu, ettei yksityishenkilöiden kirjallisille lausumille voida antaa kovin suurta painoa arvioitaessa ristiriitaa kantelun ja saadun selvityksen välillä. Tämä johtuu muun muassa siitä, ettei kantelujen käsittelyssä käytetyssä kirjallisessa menettelyssä yksityishenkilöllä ole laissa säänneltyä totuusvelvollisuutta. Kun oikeusasiamies pyytää viranomaiselta tai yksittäiseltä virkamieheltä selvitystä jonkin asian johdosta, tämän on virkavastuulla huolellisesti ja totuudenmukaisesti kerrottava kaikki olennainen asiaan liittyvä. Tätä velvollisuutta voi tosin eräiltä osin rajoittaa oikeus olla saattamatta itseään syytteen vaaraan. Tässä asiassa ei ole kuitenkaan ilmennyt aihetta epäillä rikoskomisario X:n antaman selvityksen totuudenmukaisuutta.

Olen lisäksi hankkinut nähtäväkseni 30.10.2003 kunnianloukkaussyytteeseen liittyvän ja 7.10.2003 kirjatun tutkintailmoituksen. Asiassa kantelijan vastapuoli B pyytää poliisia tutkimaan, onko A ja/tai D syyllistynyt osakeyhtiörikokseen, petokseen, kavallukseen ja/tai omankädenoikeuteen aikavälillä 9.4.1999 - 26.3.2003. Asiassa on tutkinnanjohtajana toiminut X. Tutkinnanjohtaja X on 11.12.2003 päättänyt esitutkinnan todeten ilmoituskokonaisuudesta yleisesti seuraavan:

"Kysymys on A:n ja B:n yritystoiminnassa vakavasti tulehtuneista henkilösuhteista. Sen seurausta on rikosilmoitusten ja vastailmoitusten sarja, jonka ainoana tarkoituksena on toisen osapuolen vahingoittaminen. Osittain tämäkin ilmoitus käsittelee useamman vuoden vanhoja tapahtumia, jotka rikoksenakin ovat vanhentuneet. Poliisilla on oikeus poliisilain 5 §:n perusteella luopua toimenpiteestä, milloin sen loppuun saattaminen voisi johtaa kohtuuttomiin seurauksiin tavoiteltavaan tulokseen nähden. Tämän rikosilmoituksen epäilyissä rikoksissa osassa ei ole rikosta ja eräiden epäilyjen kohdalla kysymys on enintään erittäin vähästä moitittavuudesta. Tutkinta ei ole epäillyt teot ja poliisin voimavaratkin huomioiden tarkoituksenmukaista enemmälti jatkaa."

Edellä mainittu toteamus kumoaa nähdäkseni A:n väitteen siitä, että B:n asema Orimattilan käräjäoikeuden lautamiehenä ja Pukkilan kunnan edustajana poliisin neuvottelukunnassa olisi vaikuttanut poliisin suhtautumiseen edullisemmin häneen kuin A:han.

Katson, ettei ole syytä epäillä rikoskomisario X:n tai asian tutkijoiden menetelleen asiassa lainvastaisesti tai että rikosasian tutkinnassa olisi ollut epäasiallisia vaikutteita.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1 esittämäni käsityksen rikoskomisario X:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

